

УДК 339.13, 339.17

С. В. Маловичко,
к. е. н., доцент кафедри маркетингу та менеджменту, Донецький національний
університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського

ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННОЇ ТОРГІВЛІ В СВІТОВІЙ ТА НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ

S. Malovychko,
PhD in Economics, associate Professor of Department of marketing and management ,
Donetsk National University of Economics and Trade named after Mykhaylo Tugan-Baranovsky

RESEARCH OF FORMING AND DEVELOPMENT OF E-COMMERCE IN A WORLD AND NATIONAL ECONOMY

У статті розглянуто та запропоновано етапи формування і розвитку електронної торгівлі. Сформовано і запропоновано інкрементну модель розвитку електронної торгівлі в світовій та національній економіці, згруповано передумови виникнення електронної торгівлі. Розроблено науково-методичні підходи щодо дослідження особливостей розвитку електронної торгівлі в світовій та українській економіці.

The stages of forming and development of e-commerce are considered in the article and offer. The incremental model of development of e-commerce is formed and offer in a world and national economy, pre-conditions of origin of e-commerce are grouped. Scientifically-methodical approaches are worked out in relation to research of features of development of e-commerce in a world and Ukrainian economy.

Ключові слова: електронний бізнес, електронна комерція, Інтернет, віртуалізація, електронна економіка, електронна торгівля.

Key words: e-business, e-commerce, Internet, virtualization, e-economy, e-trade.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Розвиток інформаційних технологій останніми десятиріччями став основним каталізатором розвитку економіки. Переваги, що отриму-

ють підприємства за рахунок впровадження електронної торгівлі як окремого виду електронного бізнесу розглядаються підприємствами як можливість отримання довгострокових конкурентних переваг на ринку, зокрема, та підвищення ефективності господарської діяльності в цілому.

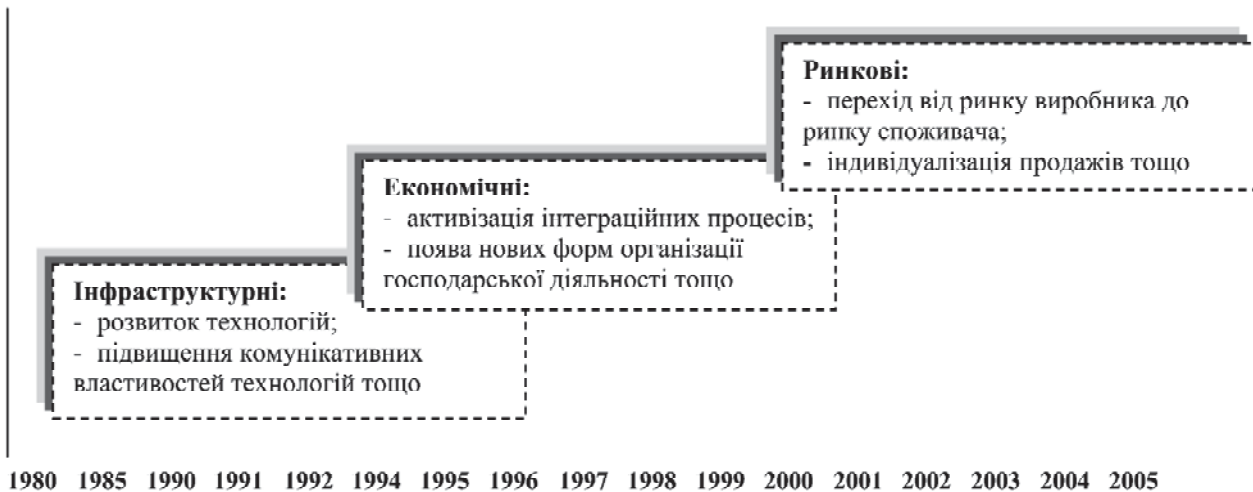
Таблиця 1. Етапи формування і розвитку електронної торгівлі в світовій та національній економіці (1950 р. — дотепер)

Зміни в законодавстві	Зміни в споживчих перевагах	Зміни в економіці	Зміни в технологіях	Спонукаючі мотиви і рушійні сили
Світова економіка				
Технологічний період				
<i>Перший етап «Становлення» (1950–1970 рр.)</i>				
Здійснюється законодавче регулювання тільки традиційної торгівлі	Індивідуалізація споживання	Істотне скорочення масового виробництва і масового споживання, зміна акценту із стандартизації у бік індивідуального виробництва	Створення мережі Аграрнет, створення та використання електронних обчислювальних машин (ЕОМ) першого і другого покоління (лампові напівпровідникові)	Стрімкий розвиток інформаційних технологій
<i>Другий етап «Фрагментаризації» (1971–1980 рр.)</i>				
Здійснюється законодавче регулювання тільки традиційної торгівлі	Гнучкість споживання	Автоматизація та роботизація економічної діяльності	Поява міжнародного стандарту EDIFACT	Розширення інформаційних потоків
<i>Третій етап «Розвитку» (1981–1990 рр.)</i>				
Здійснюється законодавче регулювання тільки традиційної торгівлі	Поширення обізнаності споживачів, зміна переваг споживачів у зв'язку з розширенням асортименту продукції та індивідуалізації продажів	Ліквідація географічних і національних меж економічного простору	Поява персонального комп'ютера, поява онлайн сервісів, прототипів-мережі Інтернет; поява першого електронного аккаунта продавця для онлайн продажу товарів	Інформаційно-комунікаційні інновації
Кон'юмеричний період				
<i>Четвертий етап «Кастомізації» (1991–1995 рр.)</i>				
Здійснюється законодавче регулювання тільки традиційної торгівлі	Споживачі вимагають більш високої якості товарів та послуг за умови низьких витрат та більш якісного обслуговування, мінімальний ступінь впливу Інтернет на споживачів	Ефективність економічних відносин детермінується ступенем персоналізації	Запуск першого сервера Інтернет та браузеру; запуск Amazon.com; запуск сервісу онлайн-продажів YahooStores, створення технології WI-FI	Прагненням до комунікації з боку покупців, підвищення ефективності комунікаційних властивостей технологій
<i>П'ятий етап «Стандартизації» (1996–1999 рр.)</i>				
Декларація щодо глобальної електронної комерції; Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам Ради Європи "Про захист недоторканності приватного життя в Інтернеті"; Типовий закон UNCITRAL про електронну комерцію, Резолюція Генеральної Асамблеї ООН А/51/628 тощо	Здійснюється значна кількість угод та різноманітних процедур в умовах відсутності часово-просторових обмежень	Електронна торгівля починає вносити помітний внесок в розвитку світової економічної системи, з'являються великі гравці електронного ринку	Розробка інформаційних технологій для автоформалізації знань	Прискорення темпів НТП
<i>Шостий етап «Мультиатрибутивності» (2000 р. – дотепер)</i>				
Конвенція про кіберзлочинність, створено комітет для вивчення області управління Інтернетом	Використання споживачами всіх можливостей електронної комерції, здійснюються спонтанні купівлі	Глобалізація світової економіки, розвиток сфери послуг, електронна торгівля займає вагоме місце у розвитку світової економічної системи	Поява портативних ЕОМ, графічних ОС Windows	Маркетингові дослідження з метою залучення нових споживачів та утримання постійних клієнтів
Національна економіка				
<i>Перший етап «Інфраструктурний» (1991–1999 рр.)</i>				
Відсутність правового забезпечення електронного бізнесу		Започаткування основ вільних комунікацій між суб'єктами ринку на основі інформаційних технологій	Формування основ комунікації через мережу Інтернет	Здешевшення інформаційних технологій
<i>Другий етап «Ініціалізаційних зрушень» (2000–2004 рр.)</i>				
Указ Президента України «Про першочергові завдання щодо впровадження новітніх інформаційних технологій», Указ Президента України «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні»	Ступінь недовіри споживачів до електронних транзакцій високий	Ефективна бюджетна та кредитно-грошова поведінка, підвищення попиту, в сукупності із позитивною економічною кон'юнктурою, сприяли зміцненню позицій національної економіки	Поява портативних ЕОМ, графічних ОС Windows	Інноваційна активність суб'єктів підприємницької діяльності
<i>Третій етап «Розвитку» (2005 р. – дотепер)</i>				
Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки», Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні, закон України «Про електронну комерцію»	Реалізація додаткових послуг і унікальних можливостей, поглиблюється довіра споживачів та їх лояльність, максимально увага зосереджена на інформації про товари і виробників	Активне інвестування в інфраструктурні галузі, усунення монополізму держави на інформаційні ресурси, розвиток конкуренції на інформаційному ринку, спостерігається різноманіття ринкової пропозиції	Підвищення інформаційної безпеки	Збільшення вільного часу споживачів, популяризація соціальних мереж

Таблиця 2. Інкрементна модель розвитку електронної торгівлі в світовій та національній економіці

№	Стадія	Період розвитку електронної торгівлі в Україні	Характеристика
1	Дивергенція	1991–2000 рр.	Значне відхилення в розвитку національної електронної торгівлі від розвитку електронної торгівлі в світі, коливання швидкостей розвитку
2	Конвергенція	2000–2004 рр.	Синтез знань, інструментів та досвіду розвитку електронної торгівлі різних країн, зближення економічних та правових систем
3	Коеволюція	2005 р. – по теперішній час	Сорозвиток національної та світової електронної торгівлі, моноекторність розвитку в сторону підвищення значущості інтелектуальної праці, інформатизації та комп'ютеризації

Розроблено автором.

Рис. 1. Передумови виникнення електронної торгівлі

Розроблено автором.

**АНАЛІЗ
ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ
І ПУБЛІКАЦІЙ**

Багатьма дослідниками питання електронної торгівлі, електронного бізнесу висвітлені в численних працях, найбільш цікавими з них з точки зору аналізу еволюції та історичного розвитку електронної торгівлі є роботи А. Кота, Д. Антоненко [1], О. Хамули [3], І. Ханіна [4], І. Хорошенко [5] та ін. Однак вбачається необхідним здійснення подальших теоретичних опрацювань в цій сфері з метою виявлення найбільш суттєвих етапів формування і розвитку електронної торгівлі в світовій та національній економіці.

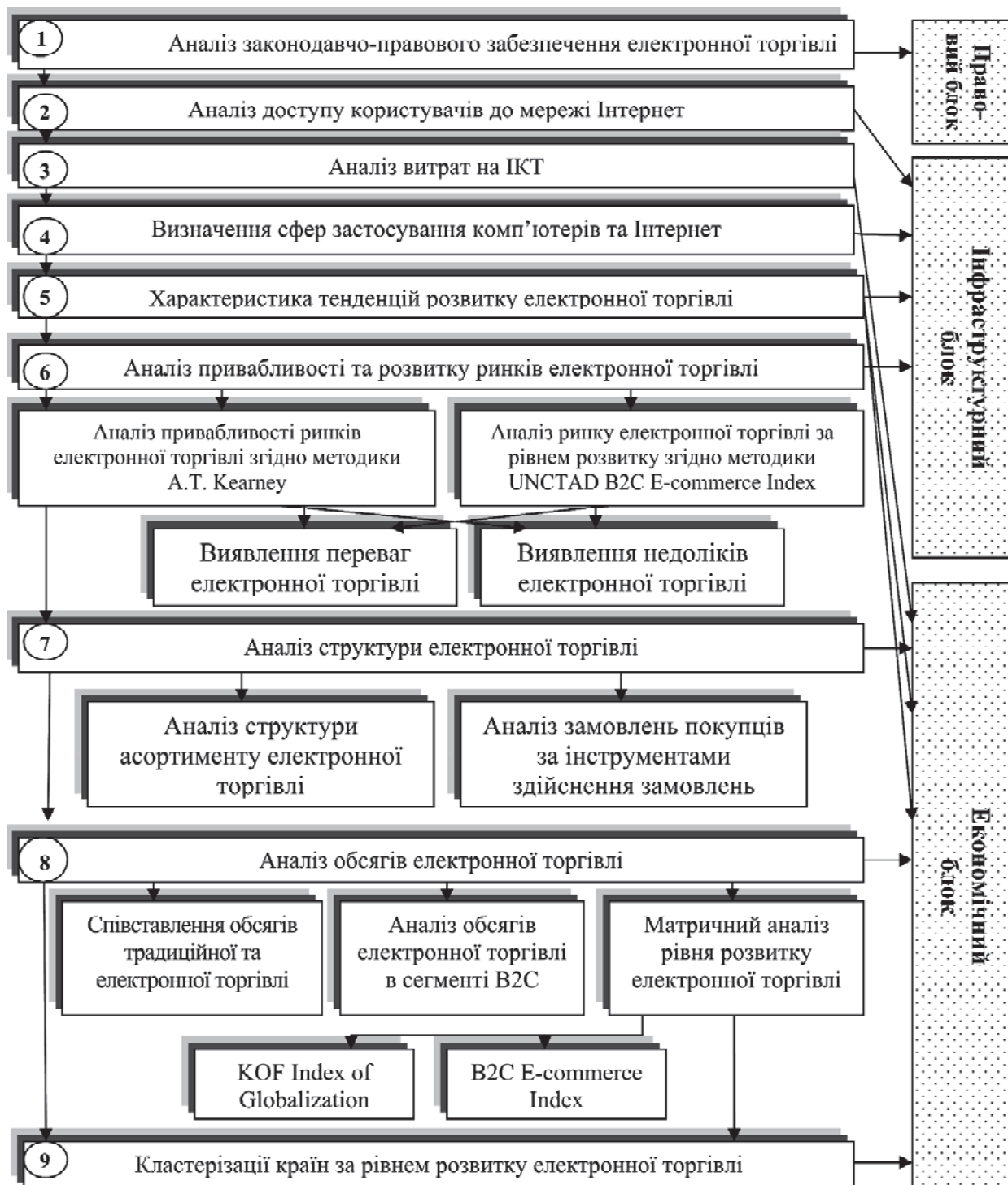
**ФОРМУЛЮВАННЯ
ЦІЛЕЙ СТАТТІ
(ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)**

Метою статті є пошук та виявлення найбільш суттєвих віх еволюції електронної торгівлі та розробка науково-методичних підходів до її дослідження.

**ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ
ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ
ОБГРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ
НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ**

Аналіз історичних засад розвитку електронної комерції в світі та в окремих регіонах є одним із важливих механізмів встановлення загальних тенденцій її трансформації та надає можливість екстраполювати отримані результати на бізнес-реалії українських підприємств, визначити ключові фактори та обставини, які є ініціаторами змін.

Розгляд теоретичних матеріалів, архівних даних, звітів світових та національних організацій та інших джерел дозволив виділити шість стадій розвитку електронної торгівлі в світовій економіці та три стадії в національній [1; 2; 3; 4; 5 та інші]. Відмітимо, що рівень розвитку національної економіки тісно пов'язаний із рівнем розвитку інформаційно-комунікаційної інфраструктури. Таким чином, каталізатором формування механізмів функціонування електронного ринку стали ключові особливості розвитку інформаційних технологій.

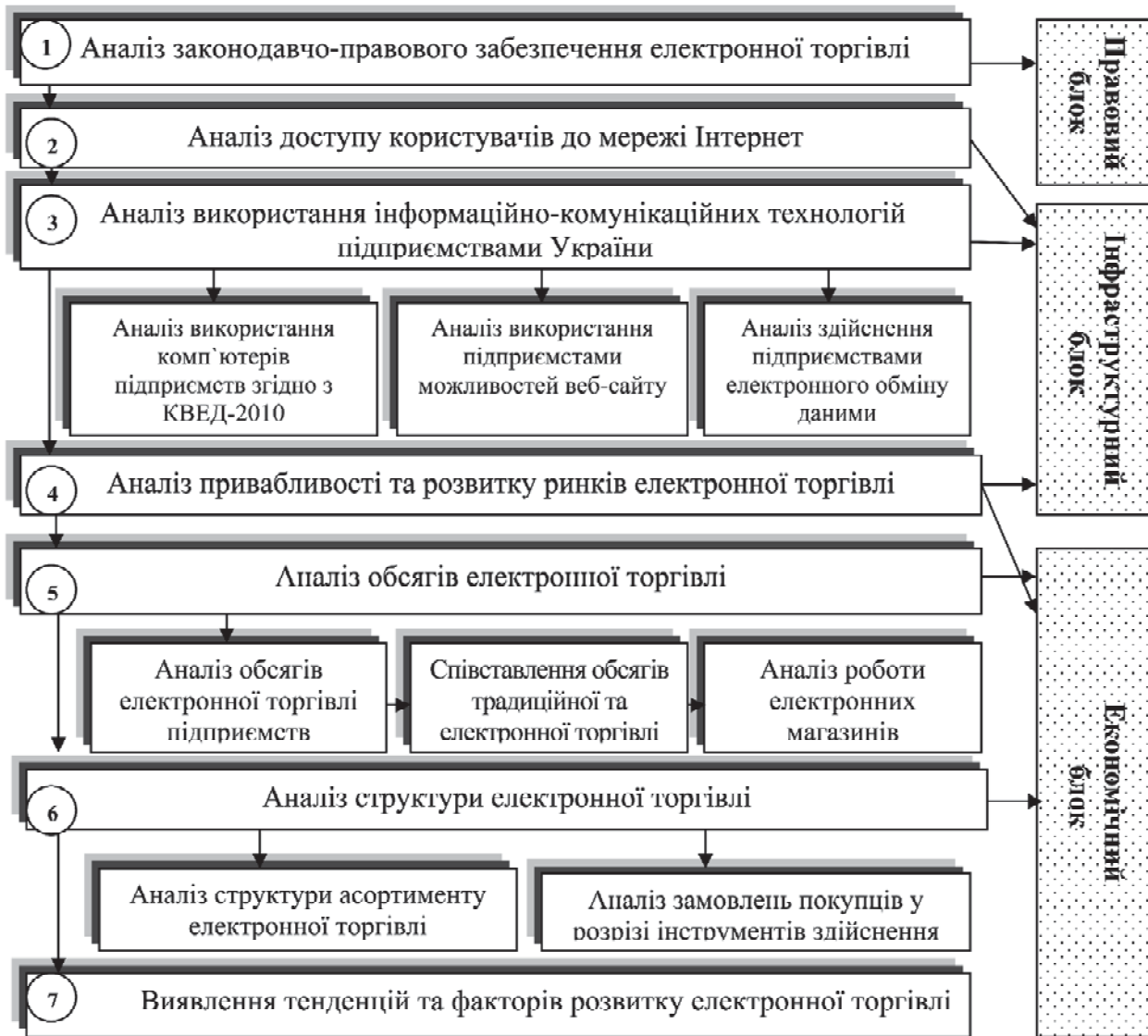
Рис. 2. Науково-методичний підхід щодо дослідження особливостей розвитку електронної торгівлі в світовій економіці

Розроблено автором.

Аналіз теоретичних напрацювань в сфері електронної торгівлі, доступних статистичних джерел, дослідження еволюційних засад впровадження Інтернет-технологій в практичну економічну діяльність дозволили здійснити етапізацію розвитку електронної

торгівлі в у світовій та національній економіці (табл. 1).

У межах "технологічного" періоду виокремлено стадії: "становлення", "фрагментаризації", "розвитку", в межах "конс'юмеричного" періоду стадії: "кастомізації", "стандартизації" та

Рис. 3. Науково-методичний підхід до дослідження особливостей розвитку електронної торгівлі в Україні

Розроблено автором.

"мультиатрибутовності"; генезис розвитку національної електронної торгівлі в цей період розглядається з виокремленням трьох стадій: "інфраструктурної", "стадії ініціалізаційних зрушень", "стадії розвитку".

На засадах розуміння еволюції, етапів формування і розвитку електронної торгівлі в Україні відносно її генези в світовій економіці сформовано інкрементну модель, яка представлена трьома послідовними стадіями: стадією дивергенції, стадією конвергенції, стадією ко-еволюції (табл. 2).

Загалом на формування електронної торгівлі, як форми електронного бізнесу, вплинула значна кількість факторів: розвиток інформаційних технологій, ключове місце серед яких займає розвиток Інтернет мережі; глобалізація економічної

діяльності і тенденція до скорочення транзакційних витрат; підвищення ефективності комунікативних властивостей інформаційних технологій; перехід від ринку виробника до ринку споживача; поява персонального маркетингу; необхідність пошуку нових ресурсів підвищення конкурентоспроможності підприємства; визнання ролі сервісного підходу до обслуговування клієнтів; розвиток нових форм взаємодії між суб'єктами господарської діяльності; розвиток комп'ютерних технологій; підвищення мобільності факторів виробництва; необхідність підвищення ефективності торгівлі в умовах інтеграційних процесів між підприємствами та економіками різних країн світу; розвиток нових форм організації економічної діяльності на національному та міжнародному рівнях.

З урахуванням вищезазначеного визначено та згруповано загальні передумови виникнення електронної торгівлі, а саме: інфраструктурні, економічні та ринкові. Кожна з груп має значний вплив на розвиток електронної комерції та електронної торгівлі та має певну часову періодизацію (рис. 2).

Для дослідження особливостей розвитку електронної торгівлі в світовій економіці пропонується науково-методичний підхід, який передбачає аналіз показників за трьома блоками (рис. 2):

блок 1 — інфраструктурний, що включає тиме показники забезпеченості населення та господарських одиниць комунікаційними технологіями та доступом до глобальної мережі;

блок 2 — економічний, що містить оцінку обсягів електронної торгівлі, кількості покупців через Інтернет, асортименту продукції та ін.;

блок 3 — правовий, в межах якого оцінюється нормативно-правове забезпечення функціонування суб'єктів ринку електронної торгівлі та наявність правил, що регламентують права та обов'язки сторін угоди, яка здійснена у режимі online.

Розроблений методичний підхід до дослідження особливостей розвитку електронної торгівлі в Україні складається з 7 стадій та передбачає здійснення наукового пошуку за трьома фундаментальними в цій сфері блоками: правовий, інфраструктурний, економічний (рис. 3).

ВИСНОВКИ

В умовах стрімкого розвитку інформаційних інновацій та підвищення значущості комунікацій підприємства, що активно використовують мережу Інтернет, набувають стійких конкурентних переваг. Знання ринку, його особливостей, генезису та тенденцій розвитку дозволяють визначити оптимальну стратегію підприємства електронної торгівлі, детермінувати його лінію поведінки.

Література:

1. Кот А.В. Сутність, становлення та перспективи розвитку електронної комерції України у глобальному середовищі [Електронний ресурс] / А.В. Кот, Д.С. Антоненко // Технологический аудит и резерв производства, 2015. — № 2 / 6 (22). — С. 28—32. — Режим доступу: <http://journals.uran.ua/tarp/article/viewFile/41725/38704>

2. Маловичко С.В. Еквіфінальні перетворення у часі та зміна базових контурів електронної торгівлі підприємств / С.В. Маловичко // Економічний простір: збірник наукових праць. — Дніпропетровськ: ПДАБА, 2015. — № 98. — С. 25—34.

3. Хамула О.О. Завдання та проблеми розвитку сфери електронної торгівлі в Україні як середовища функціонування системи реалізації книжкової продукції / О.О. Хамула // Наукові записки. — 2015. — № 1 (50). — С. 63—69.

4. Ханін І.Г. Інформаційно-технологічні передумови формування постіндустріального суспільства як концепції нової глобальної цивілізації [Електронний ресурс] / І.Г. Ханін // Ефективна економіка. — 2012. — № 9. — Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1765>.

5. Хорошенко І.І. Історія розвитку Інтернет-послуг в Україні / І.І. Хорошенко [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.rusnauka.com/12_ENXXI_2010/Informatica/65202.doc.htm

References:

1. Kot, A. V. Antonenko, D. S. (2015), "The essence, the development and the prospects of the e-commerce of Ukraine in the global context", *Tehnologicheskij audit i rezerv proizvodstva*, vol. 2 / 6 (22), pp. 28—32, available at: <http://journals.uran.ua/tarp/article/viewFile/41725/38704> (Accessed 04 May 2016).

2. Malovychko, S. V. (2015), "Equifinal transformation in time and the change in base outline of the enterprise's e-trade", *Ekonomichnyj prostor: Zbirnyk naukovykh prats'*, vol. 98, pp. 25—34.

3. Khamula, O. O. (2015), "The tasks and the problems of the development of e-trade in Ukraine as an environment for the books sales", *Naukovi zapysky*, vol. 1 (50), pp. 63—69.

4. Khanin, I. H. (2012), "The informational and technological preconditions for the development of post-industrial society as a concept of the new global civilization", *Efektivna ekonomika*, vol. 9, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1765> (Accessed 30 April 2016).

5. Khorosheniuk, I. I. (2010), "The development history of the e-services in Ukraine", available at: http://www.rusnauka.com/12_ENXXI_2010/Informatica/65202.doc.htm (Accessed 20 April 2016).

Стаття надійшла до редакції 27.05.2016 р.